

**Л. В. Беш¹, Б. Я. Дмитришин², О. М. Беш¹,
О. І. Яскевич³, О. І. Мацюра¹**

¹ Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

² Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ

³ Український католицький університет, м. Львів

Сучасні можливості підвищення мотивації студентів до навчання

Вступ. Основне завдання української медичної освіти – підготовка висококваліфікованих лікарів різних спеціальностей, які б відповідали сучасному рівню розвитку медицини, вимогам суспільства та були конкурентоспроможними. Саме тому модернізація вищої медичної школи набуває першочергового значення. Пріоритетним напрямом осучаснення медичної освіти є впровадження нових стандартів вищої освіти (наказ МОН № 600 від 01.06.2016 р.), які ґрунтуються на компетентнісному підході й поділяють філософію визначення вимог до фахівця, покладену в основу Болонського процесу та міжнародного проекту Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур у Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING) [7, 12].

У європейському освітньому просторі ключовими поняттями вищої освіти є компетентності та результати навчання, тобто сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою під час навчання за певною програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти [10]. Тому перебудова вищої медичної освіти на основі компетентнісного підходу потребує поєднання традиційної, інформативної парадигми навчання та інноваційної, компетентнісної системи, яка ґрунтується на формуванні здібностей до оволодіння майбутнім фахом лікаря [12]. На передній план має вийти особистість студента-медика, який, навчаючись, перебуває у постійному професійному та особистісному становленні. Завдання вищої медичної школи – навчити вчитися, працювати, співіснувати й жити. Важливого значення у цьому процесі набуває формування у студентів позитивної мотивації до майбутньої професії, а отже, до навчально-пізнавальної діяльності, пов'язаної з цією професією, упродовж усього життя [8, 12].

Формування мотивації ставить на перше місце питання пошуку та добору пріоритетних мотивів, а також визначення оптимальної структури мотиваційної

сфери студента [3, 5]. Тому, попри наявність у сучасній науці значної кількості науково-педагогічних праць, присвячених проблемі формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів, це питання є одним із актуальних.

Аналіз останніх психолого-педагогічних досліджень різних аспектів мотиваційної діяльності студентів виявив значну увагу науковців до формування навчальної мотивації студентів різних вузів і спеціальностей (С. Кожушко, О. Б. Тарнопольський), мотивів вступу до вищого закладу освіти (С. В. Бобровицька, О. В. Гилюн) [3], динаміки змін мотивів на різних курсах (Н. В. Бордовська, Т. Дубовицька, Н. Токар) [5, 6], умов виникнення у студентів позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності (С. С. Занюк, В. Є. Михайличенко, В. В. Полянська) [11]. Навчально-пізнавальну діяльність студентів характеризують як полівмотивовану діяльність, що поєднує різні мотиви [9, 12].

Виокремлюють поняття «мотив» і «мотивація». За О. М. Леонтьєвим, мотив – це опредмечена потреба, тобто прагнення, бажання володіти чимось конкретним (дипломом про вищу освіту, професією, іноземною мовою тощо) [9].

С. У. Гончаренко інтерпретує мотивацію як систему мотивів або стимулів, чинників, що детермінують конкретну діяльність, поведінку особистості [1]. Це поняття охоплює мотиви, потреби, мету, наміри, переживання тощо. У наукових дослідженнях мотивацію розглядають переважно як сукупність причин психологічного характеру, що визначає поведінку людини, її спрямованість і активність [12].

Мотиви навчальної діяльності класифікують за спрямованістю – соціальні та пізнавальні (М. Вовчик-Блакитна, А. Маркова) [8], модальністю – позитивні та негативні (Б. Додонов, П. Якобсон) [1, 11], локалізацією стимулів поведінки – зовнішні та внутрішні (М. Рогов) [4], процесуально-результативною орієнтацією – дискретні та процесуальні (І. Зимня) [3]. Результати численних досліджень свідчать, що

ефективність навчальної діяльності студентів залежить від співвідношення зазначених типів мотивів у їхній мотиваційній сфері (Р. Борківська, В. Моргун та ін.) [5]. Навчальна мотивація визначається низкою специфічних чинників: освітньою системою, закладом освіти, організацією навчально-виховного процесу, суб'єктивними особливостями того, хто навчається, а також того, хто навчає, специфікою навчальних предметів [3, 4].

Крім мотивації тієї чи іншої діяльності розрізняють мотивацію поведінки, зокрема, мотивацію успіху (позитивну, спрямовану на досягнення чогось конструктивного) і мотивацію остраху невдачі (негативну, спрямовану на уникнення зриву, осуду, покарання).

Отже, мотиваційна складова навчальної діяльності охоплює пізнавальні потреби, мотиви та сенс навчання. Найбільш адекватними навчальній діяльності деякі дослідники вважають пізнавальні мотиви (широкі пізнавальні, навчально-пізнавальні, мотиви самоосвіти) [6].

Окремо слід відзначити мотивацію педагогічної діяльності викладача. На думку Л. А. Онуфрієвої, основними типами мотивації педагогічної діяльності є зовнішня, в основі якої лежать мотиви, що перебувають за межами власне праці (заробіток, острах осуду, прагнення до престижу), та внутрішня (розуміння суспільної корисності, задоволення від праці) [11].

Мотиви педагогічної діяльності можна поділити на дві групи залежно від предмета потреби: внутрішньо орієнтовані мотиви, в основі яких лежить власна зацікавленість педагога предметом викладання, та зовнішньо орієнтовані мотиви, зосереджені на отриманні результату поза межами педагогічної діяльності, зокрема, винагороди, уникнення санкцій.

Умовами мотивації педагогічної діяльності можуть бути: зовнішні чинники – соціальна ситуація, професійна діяльність, основні способи педагогічної діяльності; внутрішні чинники – усвідомлення провідних мотивів власної поведінки, діяльності та необхідності їх зміни; риси особистості як основа формування мотивації педагогічної діяльності; знаходження педагогом адекватного особистісного змісту професійної діяльності [2, 11].

Таким чином, на підставі психолого-педагогічних досліджень можна виокремити низку зовнішніх і внутрішніх мотивів, які забезпечують успішну навчальну діяльність студентів [1]. Під зовнішніми мотивами розуміють спонукання, що тематично не пов'язані з процесом і безпосередніми результатами навчальної діяльності студентів, але відіграють важливу стимулювальну роль: професійний мотив, мотив досягнення, мотив обов'язку, комунікативний мотив, мотив самоствердження, прагматичний мотив. Так, до зовнішніх мотивів відносять прагнення отримати певний розвиток у навчанні, набуття нових знань, навичок, умінь, здібностей. Зовнішні мотиви можуть бути не лише позитивними, але й нейтральними і навіть негативними (прагнення бути лідером, бажання отримати тільки заохочення) [8, 11].

Під внутрішніми мотивами навчальної діяльності розуміють спонукання, в основі яких лежить задоволення від процесу й безпосередніх результатів навчально-пізнавальної діяльності. До цього типу мотивації належать: пізнавальний мотив, мотив самодетермінації, мотив самовдосконалення. П. Якобсон класифікує внутрішні мотиви за двома групами: пізнавальні, які ґрунтуються на зацікавленні студента змістом матеріалу, що вивчається, і мотиви досягнення, в основі яких, за Д. Аткинсом, лежить прагнення до успіху та уникнення невдач [8].

Сукупність, кількість, співвідношення мотивів визначає рівень навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Мета дослідження. Виявивши мотиваційні складові фахової підготовки майбутніх лікарів, з'ясувати особливості впливу мотивації на якість навчання студентів і визначити можливості підвищення мотивації студентів до навчання.

Матеріали й методи дослідження. З метою вивчення навчальних мотивів та рівня навчальної мотивації майбутніх лікарів проведено дослідження із застосуванням таких методів: спостереження, бесіди, анонімне анкетування студентів 4 курсу медичного факультету № 2 Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького та медичного факультету № 4 Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (м. Київ). У дослідженні взяли участь 195 студентів.

Основою дослідження стали питання анкети «Мотиваційний критерій здобуття професійної компетентності» [6, 7]. Опитувальник містив 16 запитань. Крім тверджень, що давали змогу визначити рівень сформованості основних зовнішніх і внутрішніх мотивів навчальної діяльності, запропоновано питання, які стосувалися мотивів вступу, співвідношення частки навчальних дисциплін, бачення власного місця у майбутньому фаху, подальшої спеціалізації.

Результати дослідження та їх обговорення. Спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю студентів показало, що в основі мотивації лежить комплекс внутрішніх і зовнішніх мотивів, причому домінують внутрішні (бажання допомагати хворим, піклуватися про здоров'я близьких та власне здоров'я). Водночас студенти переважно прагнуть здійснювати практичну діяльність.

Ми виокремили три основних типи мотиваційних профілів, які одночасно характеризують рівень сформованості мотивації навчальної діяльності майбутніх лікарів: високий рівень (1-ша група студентів), середній рівень (2-га група) і низький рівень (3-тя група). 1-шу групу склали 102 (52,3 %) студенти з високим гармонійним рівнем сформованості внутрішніх і зовнішніх мотивів, які забезпечують оптимальну мотиваційну основу їх навчальної діяльності та спрямовані на досягнення кінцевої мети – праці за обраним фахом. У структурі мотивації студентів цієї групи домінують зовнішні мотиви, такі як професійний,

мотив досягнення, мотив обов'язку, комунікативний мотив, мотив самоствердження, прагматичний мотив.

Серед 73 (37,4 %) студентів із середнім рівнем навчальної мотивації (2-га група) фіксували диспропорційне співвідношенням зовнішніх і внутрішніх мотивів. Переважали вибіркове ставлення до навчальних предметів, поділ їх на «потрібні» та «непотрібні»; надавання переваги вузькофаховим дисциплінам із різким дисбалансом оцінок. Власне ця група студентів є потенційним резервом для стимулювання навчальної мотивації і потребує активної праці викладача.

До 3-ї групи увійшли 20 (10,2 %) студентів із низьким рівнем навчальної мотивації, показавши слабку вираженість внутрішніх і зовнішніх мотивів навчальної діяльності. Їм притаманні байдуже ставлення до навчання, низький рівень пізнавальної активності й успішності. Саме серед них найвищий відсоток тих, що потрапили до вищих закладів освіти випадково і мають низький загальноосвітній рівень підготовки.

Результати власних досліджень, спрямованих на з'ясування мотиваційних складових фахової підготовки майбутніх лікарів, особливостей впливу мотивації на якість навчання студентів та деяких шляхів її підвищення, такі: значна частина студентів-медиків має недостатню мотивацію для оволодіння фаховими знаннями та вміннями, причому майже 25,0 % намагаються ігнорувати непрофільні з їхньої точки зору предмети, вивчаючи їх поверхово, «щоб скласти іспит».

Виявлено декілька причин зниження навчальної мотивації. Сучасні навчальні плани передбачають відведення великої кількості годин для самостійної роботи, що потребує певних навичок у студентів (робота з технічними засобами, з літературою, розподіл робочого часу тощо). Важливе значення мають не досить високий рівень загальноосвітньої підготовки, високі вимоги до знань у вищій та соціально-економічній сфері, зокрема, низька оплата праці майбутніх лікарів, що спонукає студентів зосередити увагу на вузькопрофільному вивченні основних фахових дисциплін, необхідних у подальшій діяльності. Тому проблема підвищення мотивації студентів на кафедрі має важливе значення і вимагає нагального розв'язання.

Педагоги поділяють методи, які стимулюють навчально-пізнавальну діяльність, на дві групи: такі, що формують пізнавальний інтерес, і такі, що стимулюють обов'язок та відповідальність у навчанні [4, 12]. До методів формування пізнавального інтересу належать методи активізації навчання: робота у малих групах, дискусія, «мозкова атака», аналіз конкретних

ситуацій, інсценізація, презентація, проектні роботи, метод випереджувального навчання, навчальних проєктів, дискусій та інших видів навчальної діяльності, яка передбачає пошук інформації.

Викладачі застосовують низку методологічних принципів для акцентування на навчальній мотивації: застосування інтерактивних методів навчання, міжпредметної інтеграції; ілюстрація прикладів із власної клінічної практики; застосування методів візуалізації епідемічної ситуації, клінічної картини, позитивної динаміки лікування тощо. Широко практикуються науково-практичні міні-конференції викладачів і студентів на теми, що передбачають використання інформації про науково-практичні досягнення в окремих напрямках педіатрії. Важливу роль у створенні мотиваційної сфери навчальної діяльності відіграє участь студентів у роботі «астма-школи», «школи топії», студентського наукового гуртка, науково-практичних конференцій, лікарського товариства, обходах, вечірніх та нічних чергуваннях у клініці під контролем чергового викладача.

Методи стимулювання обов'язку і відповідальності – це методи застосування вимоги, оцінювання, контролю знань і умінь. З цією метою на кафедрах проводиться постійний контроль за відвідуванням лекцій і практичних занять з обов'язковим відпрацюванням пропущених; контроль виконання самостійних аудиторної та позааудиторної робіт; оцінювання індивідуальної роботи студента; обов'язкове поетапне оцінювання знань на практичних заняттях з коментуванням етапів роботи; оцінювання виконання практичних навичок, складання заліків та іспитів.

Висновки. Виявивши мотиваційні складові фахової підготовки майбутніх лікарів, ми з'ясували особливості впливу мотивації на якість навчання студентів і визначили можливості підвищення мотивації студентів до навчання. Доведено, що в основі формування позитивної мотивації до отримання фахових знань студентів лежать дві основні мотиваційні складові – мотивація студента до оволодіння знаннями та мотивація педагогічної діяльності викладача. Власне у гармонійному поєднанні всіх мотивів і умов кожної з зазначених мотивацій можливий позитивний результат. Співпраця викладача і студента в аудиторній та позааудиторній роботі, високий фаховий рівень викладання з використанням інноваційних методів навчання становить резерв для підвищення мотивації студентів до навчання.

Список літератури

1. Вершинська О. Б. Проблеми формування навчальної мотивації студентів ВНЗ / О. Б. Вершинська. – 2010. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/1_2010/VERSHYNSKA.pdf. (Vershynska O. Problems of educational motivation of university students / O. Vershynska. – 2010. – [electronic resource]. Access : http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/1_2010/VERSHYNSKA.pdf).
2. Гавриленко О. Формування мотивації до професійної діяльності з застосуванням ІКТ / О. Гавриленко // Витоки педагогічної майстерності. – Полтава, 2012. – Вип. 10. – 370 с. (Gavrylenko O. Formation of motivation to professional activities using ICT / O. Gavrylenko // Origins Pedagogical Skills. – Poltava, 2012. – Iss. 10. – 370 p.).

3. Гилюн О. В. Освітні мотивації студентської молоді / О. В. Гилюн // Грані : наук.-теорет. і громад.-політ. альманах / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара ; Центр соц.-політ. досл. – 2012. – № 1. – С. 102–104 (Hylyun O. Educational motivation of students / O. Hylyun // Facets : scientific.-theoretic. and politic. almanac / Dnepropetrovsk. nat. University of O. Gonchar; Center for Social-politic. lit. – 2012. – N 1. – P. 102–104).
4. Дзюбо Л. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема / Л. Дзюбо, Л. Гриценюк // Психолінгвістика. – 2009. – Вип. 4. – С. 33–43. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/psling_2009_4_5.pdf. (Dzyubko L. Motivation training activities as psychological and pedagogical problem / L. Dzyubko, L. Hrytsenyuk // Psycholinguistics. – 2009. – Iss. 4. – P. 33–43. – [Electronic resource]. Access : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/psling_2009_4_5.pdf).
5. Колесник Ю. М. Якість підготовки фахівців – головна складова Болонського процесу / Ю. М. Колесник, Ю. М. Нерянов, В. М. Компанієць // Медична освіта. – 2011. – № 2. – С. 71–74 (Kolesnik Y. Quality of training – the main component of Bologna Process / Y. Kolesnik, Y. Neryanov, V. Kompaniets // Medical Education. – 2011. – N 2. – P. 71–74).
6. Кульбашна Я. А. Анкета дослідження показників формування професійної компетентності майбутніх стоматологів / Кульбашна Я. А. – Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 50865. – Дата реєстрації 22.08.2013. (Kulbashna Y. Questionnaire indices formation of professional competence of future dentists / Kulbashna Y. – The certificate of registration of copyright N 50865. – Registration date 08.22.2013).
7. Кульбашна Я. А. Модель формування професійної компетентності майбутніх стоматологів / Я. А. Кульбашна, Я. П. Нагірний // Медична освіта. – 2014. – № 1. – С. 124–128 (Kulbashna Y. Model of formation of professional competence of future dentists / Y. Kulbashna, J. Nagirnyj // Medical Education. – 2014. – N 1. – P. 124–128).
8. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти : підруч. / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – С. 109–116 (Maksimenko S. Pedagogy of higher medical education : textbook / S. Maksimenko, M. Filonenko. – K. : Center of educational literature, 2014. – P. 109–116).
9. Михайличенко В. С. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів / В. С. Михайличенко, В. В. Полянська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 17. – С. 320–327 (Mychajlychenko V. Role of motivation teaching and learning of the formation of professional orientation of students / V. Mychajlychenko, V. Poljanska // Pedagogy formation of creative personality in higher and secondary schools : Coll. Science. pr. / Classical. private. Univ. – Zaporizhja, 2011. – Iss. 17. – P. 320–327).
10. Національний освітній глосарій: вища освіта : наук.-метод. посіб. для працівників вищої освіти України / за ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяда», 2011. – 100 с. (National Educational Glossary: Higher Education : Research and hand book for employees of high ereducation in Ukraine / ed. V. Kremen. – K. : "Publishing House" Pleiad", 2011. – 100 p.).
11. Пантелеймоненко Ю. А. Педагогічні умови розвитку у студентів мотивації навчання / Ю. А. Пантелеймоненко, І. С. Тодорова. – 2012. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://dSPACE.UCCU.ORG.UA/handle/123456789/531>. (Panteleymonenko Y. Pedagogical Conditions of the students' learning motivation / Y. Panteleymonenko, I. Todorova. – 2012. – [Electronic resource]. Access : <http://dSPACE.UCCU.ORG.UA/handle/123456789/531>).
12. Панчишин С. Конкурентоспроможність робочої сили у відкритій господарській системі України / С. Панчишин, О. Сахарська // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2009. – Вип. 41. – С. 3–7 (Panchyshyn S. Work for cecompetitiveness in an open economic system Ukraine / S. Panchyshyn, O. Saharska // Bulletin of Lviv University. Series economical. – 2009. – Iss. 41. – P. 3–7).

Стаття надійшла до редакції журналу 11 січня 2017 р.

Сучасні можливості підвищення мотивації студентів до навчання

Л. В. Беш, Б.Я. Дмитришин, О. М. Беш, О. І. Яскевич, О. І. Мацюра

Розглядаються сучасні можливості підвищення мотивації студентів до навчання. Констатовано, що під час формування мотивації чільне місце посідають пошук і відбір пріоритетних мотивів, визначення оптимальної структури зовнішньої та внутрішньої мотиваційної сфери. Відзначено необхідність підвищувати мотивацію педагогічної діяльності викладача активацією внутрішньо орієнтованих мотивів, в основі яких лежить власна зацікавленість педагога предметом викладання, та зовнішньо орієнтованих мотивів, зосереджених на отриманні результату поза межами педагогічної діяльності (винагороди, уникнення санкцій тощо). Представлені результати власного дослідження, проведеного на підставі спостереження, бесід та анонімного анкетного опитування 195 студентів. Застосована анкета «Мотиваційний критерій здобуття професійної компетентності». Результати дослідження дали змогу виявити, що співпраця викладача і студента в аудиторній та позааудиторній роботі, високий фаховий рівень викладання з використанням інноваційних методів навчання становить резерв для підвищення мотивації студентів до навчання.

Ключові слова: мотивація, студенти, компетентності, результати навчання.

Modern Opportunities Increasing Motivation of Students to Study

L. Besh, B. Dmytryshyn, O. Besh, O. Yaskevych, O. Matsyura

This article reviews new opportunities increasing motivation of students to study. It is noted that during the formation of motivation a leading position have searching and selection of priority motives and determining the optimal structure of external and internal motivational sphere. Noted the necessity to motivate teachers pedagogical activity by activating intra-oriented motives, which are based on their own interest in the subject of teaching and externally oriented ones focused on getting results beyond pedagogical activities (remuneration, sanctions avoidance, etc.).

This topicality forms the **purpose of our research** – having identified motivational component of professional training of the future doctors, set peculiarities of motivation's influence on the quality of students' study and determine current opportunities to motivate students to study.

Motivational component of learning activities covers cognitive needs, motives and sense of education. To the most adequate motives in educational activity some scholars refer cognitive ones (broad cognitive, educational-cognitive, self-motivational).

Materials and methods. To study the training grounds and training of future doctors motivation was conducted the research, during which the following methods were used: observation, interviews, anonymous survey of 4th year students of medical faculty N 2 of Danylo Halytskyi Lviv National Medical University and Medical Faculty N 4 of O. O. Bohomolets National Medical University. 195 students were involved into the study.

The study included questionnaires «Motivation criteria of professional competence obtaining». The questionnaire consists of 16 questions to determine the level of formation of the major internal and external motives of educational activities, entry, ratio of academic disciplines, the vision of their own place in the future profession, further specialization.

Results. Based on the observation of teaching and studying activities of the students was found that motivation is based on the set of internal and external reasons, and dominated internal (the desire to help the sick, care for the health of people and their own health). However, most students are willing to be engaged in practical activities.

We have identified three main types of motivational profiles that characterize both the level of formation of motivation study of future physicians: high (1st group of students), average (2nd group) and low (3rd group).

First group consisted of 102 (52.3 %) students with a high level of harmonic formation of internal and external reasons, providing optimal motivational basis of their academic activities in order to achieve the main goal - work on the chosen specialty.

Among the 73 (37.4 %) students of the second group was disproportionate ratio of external and internal reasons. In such students dominated the selective attitude to the subjects, their division into «necessary» and «unnecessary». Actually this group of students is a potential reserve to stimulate learning motivation and requires an active work of the teacher.

Students of the third group (20 - 10.2 %) with a low learning motivation showed weak expression of internal and external motives of educational activity. They are characterized by the indifference to education, the low level of activity and cognitive performance. It is the highest percentage among them those who were at university at random and have a low educational level training.

Conclusions. Cooperation between a teacher and a student in the class and during the extracurricular work along with the high professional level of teaching using innovative teaching methods is the best way to provide students' motivation enhancement to study.

Keywords: motivation, students, competence, learning outcomes.